

Marijo Volarević – Ivica Žižić
ETIKA ODMORA I KULTURA BLAGDANA

Ethics of vacation and culture of the Feast day

UDK: 17:398.332

17:27-565

005.954.4

Pregledni znanstveni rad

Review article

Primljeno: 4/2019.

Sažetak

Članak obrađuje suvremeno etičko i kulturološko pitanje kršćanskoga blagdanskog odmora. Tema se razvija na temelju kritičkog uvida u neke vidove stanja kršćanskih blagdana pod utjecajem svjetovnog moderniteta: pretvorba blagdana u praznike te ispražnjivanje blagdanskog egzistencijala uvjetovanog blagdanskom neurozom. Drugi dio članka izlaže crkveni nauk o blagdanu i blagdanskome odmoru u specifično kršćanskomu konfesionalnom i identitetskom obliku blagdanskoga svetkovanja te na njegovoj osnovi pruža tumačenje etičkog profila kršćanskog odmora kao protutežu rastućoj sekularizaciji blagdana.

Ključne riječi: blagdan; praznici; odmor; blagdanski egzistencijal; nedjelja;

UVOD

Moderno doba, sa svojom smjelom vjerom u znanost i napredak, s pouzdanjem u moć stvaralaštva i tehnike, stvorilo je osjećaj da će religija nestati kad znanost odgovori na sve čovjekove potrebe. „Znanosti i tehnici se danas obraća kao što se jednoć obraćalo bogu: traži se prosperitet zemlje, dobro zdravlje, dug život, čak i mir duha“.¹ Već od prosvjetiteljstva i Francuske revolucije smišljena je društvena smrt blagdana i općenito vjerske

¹ U. Galimberti, *Heidegger, Jaspers e il tramonto dell'Occidente*, Il Saggiatore, Milano 1996., str. 17.

prakse kao izravna posljedica sveopće sekularizacije svijeta. Usporedo s tim procesom, najprije industrijska, potom tehnička i najzad digitalna revolucija na različite su načine tretirale blagdanski odmor, odnosno, periodični prekid rada i simboličku rekuperaciju čovjekova duhovnoga svijeta u njegovu individualnom i društvenom ozračju, ispražnjujući odmor od njegovih religijskih motiva i zasada. Preobrazba blagdana u praznike bila je prva posljedica tog povijesno-kulturnog preokreta, koji kroz posljednja dva desetljeća mijenja sliku svijeta zapadne civilizacije. Unatoč tomu i u najsvjetovnijim krajolicima zapadnih društava pokazalo se da blagdani opstaju, a zajedno s njima i potreba ne samo za fizičkim odmorom, nego za duhovnim vrelima kao sastavnim dijelom čovjekove blagdanske kulture i naravi.

Svjetovni modernitet ostavio je najdublji trag upravo na kršćanskim blagdanima. Mogli bismo reći da, proučavajući blagdane u modernim društvenim krajolicima, dobivamo uvid u stanje modernog i postmodernog društva, kao i u proces preobrazbe različitih etičkih, obrednih, kulturnih sastojaka tradicionalnoga blagdanskog života. Drugim riječima, *blagdani govore o nama* iznoseći na vidjelo ono što je inače nedostupno običnom pogledu: sustav osjećaja, vrijednosti, vjerovanja: blagdani na osobit način očituju takozvani *ethos* utkan u osnove društvene strukture. Riječ je o vrijednostima, običajima, tradicijama, i kolektivnim osjećajima koji određuju karakter, duh, identitet jedne kulture.²

U ovom radu riječ je o teorijskom razmatranju suvremenog stanja kršćanskih blagdana pod vidom etike počinka u redu obnove kulture blagdana na kršćanskim vrijednosnim zasadama. Pritom ćemo pokušati ustanoviti problematiku ukazujući na njezina polazna žarišta. Potom ćemo ukazati na specifično kršćanski konfesionalni i identitetski oblik blagdanskoga svetkovanja te naposljetku orisati njegov etički profil kao protutežu rastućoj sekularizaciji blagdana.

² O *ethosu* kao skupu iskustvenih značajki etičkoga, društvenog, afektivnog karaktera, postoji široka i raznolika teorijska rasprava, osobito u krugu kulturno-antropoloških i etnoloških istraživanja. *Etos* kao sustav kulturoloških, iskustvenih i društvenih karakteristika na temelju kojih se jedna zajednica samoodređuje i samoiskazuje, *etos* kao oličenje ljudskoga svijeta i cjeline vjerovanja, vrijednosti i normi najbliža je Geertzovoj koncepciji: „Ljudski ‘etos’ je tonalitet, karakter i kakvoća življenja, to je moralni i estetski stil i čud ljudi; to je njihovo uporište i uporište njihova viđenja svijeta.“ C. Geertz, *The Interpretation of Cultures*, Basic Books, New York, 1973., str. 126–127.

1. PREOBRAZBE BLAGDANA U SUVREMENOM DRUŠTVU

U procesu uspona svjetovne modernosti, kršćanski su blagdani doživjeli dramatični pad. Već u ranom novovjekovlju, blagdani su bili osporavani, sekularizirani, a potom i preobraženi u svjetovne prazničke intervale.³ Izgubivši tradicionalne odrednice poput zajedništva, rituala, pripovijedanja, slavlja i spokoja, blagdani su ostali u sjeni nijemih radnih svagdana. Imperativ radnoga vremena uvjetovao je raslojavanje religijskog identiteta blagdana i njegovih društvenih posljedica, što se pokazalo u stvaranju tzv. „slobodnog vremena“ kao intervala upravljenih psiho-fizičkoj rekuperaciji u funkciji produktivne učinkovitosti. U idućim ćemo razmatranjima kritički razmotriti neka pitanja koja nam mogu dati uvid u stanje kršćanskih blagdana u njihovom etičkom i egzistencijalnom profilu.

178

1.1. *Preobrazba blagdana u praznike*

Jedna od prvih posljedica svjetovnog moderniteta u zapadnom društvu jest svođenje kršćanskih blagdana na praznike, odnosno, njihov preustroj na temelju prava na ograničen počinak od rada. U osnovi kapitalističke filozofije prosvjetiteljska je teza prema kojoj čovjek biva čovjekom preko rada. Čovjek pretvoren u radnika kao i njegovo vrijeme pretvara se u radno vrijeme. Stoga se odmor shvaća u funkciji produktivne učinkovitosti čovjeka-radnika. Za razliku od blagdanske ritualne neproduktivnosti i gratuitnosti, sada je u prvi plan došla proizvodno-potrošačka dijalektika. Naime, već u razdoblju ranog moderniteta blagdani su predrasudno ocijenjeni kao „gubljenje vremena“, kao ugroza čovjekova dostojanstva i slobode. Ta će ocjena ustrajati sve do

³ Rekonstrukcija krize blagdanskoga života složeno je i do sada znanstveno nerazjašnjeno pitanje. U osnovi moguće je izdvojiti četiri kulturno-povijesna preokreta koji su bitno utjecali na tradicionalne vjerske sadržaje i okvire blagdanskoga života. Prvi je ideološko-politički koji je uzrokovao prvi snažni sekularizacijski val. Drugi je industrijski koji je osporavao blagdane zbog njihove „neučinkovitosti“, a potom stvorio vrijeme „praznika“, odnosno, vremenske intervale „pauza“ od rada. Treći je potrošački koji je izravno preoblikovao vjerske blagdane u potrošačka slavlja (najočitiji su primjer za tu pojavu došašće i Božić koji se u komercijalnoj i medijskoj kulturi sve više stavljaju u funkciju potrošnje i spektakla). Naposljedku, tu je i sekularizacijski obrat koji je izravno pogodio crkvene zajednice, a vidljiv je u stalnom opadanju broja vjernika u bogoslužju kao i u slaboj svijesti o smislu blagdana u vjerskom životu. Sve četiri preokreta u osnovi teže da dokinu vjerski identitet blagdana, a uspostave svjetovni. Usp. I. Žižić, *Nedjelja. Blagdanski etos u vjeri i životu katolika. Kulturno-antropološko istraživanje*, Glas Koncila, Zagreb, 2015., str. 336.

danas, osobito u optužbama zbog beskorisnosti. „Novi duh kapitalističkog morala vidi u blagdanu smetnju slobodnom obavljanju proizvodne i trgovačke djelatnosti“ – primjećuje J. Jukić.⁴ Industrijski kapitalizam sustavno je potiskivao blagdansku gratuitnost smatrajući je nepoželjnom u krutom sustavu stalnog poticanja proizvodnje i stalnog poticanja potrošnje. Budući da je čitavo vrijeme obuhvaćeno tržišnom ekonomijom, gratuitnost religijskoga blagdanskog slavlja ne uklapa se u novi duh kapitalističkog morala koji na čovjek gleda kao na „radnika“ (*homo faber*) i „potrošača“ (*homo consumens*). Zato će ljudi pokušati ozbiljiti svoju blagdansku narav u svjetovnim ekvivalentima – prazničkim slavljinama u kojima barem nakratko mogu umaknuti krutom ritmu rada. Nastao na okrajcima produktivnog vremena rada praznik je izgubio religijska svojstva i zbilju, poglavito zato jer ne poznaje specifično religijske karakteristike vremenitosti poput obrednog usporavanja i oduživanja, gratuitnosti i osjećaja oslobođenosti, susreta sa svetim. Vremenitost je reducirana i određena profitom, a B. Franklin već je 1748. godine taj odnos između profita i vremena sročio aforizmom: *vrijeme je novac*.

Redukcija vremena na rad, a rada na novčanu vrijednost, vremena su izgubila sveto u vremenu.⁵ Tomu je doprinijela i urbanizacija i s njome povezano ubrzanje vremena. Mogli bismo reći da sat postaje simbol gradskoga, radnog vremena. On postaje veliki mehanizam kontrole, kolektivizacije, usklađivanja i mjere svih društvenih aktivnosti.⁶ Sat je zamijenio crkveno zvono, koje je jednoč sabiralo u sveto vrijeme, dok u modernom društvu sat racionalno disponira ritam rada i periodična odmora. U jeku industrijskog razvoja društva, radno se vrijeme dominantno nametnulo i apsorbiralo vrijeme blagdana čime je uspostavljeno novo značenje vremena, tj. rad postaje stožer društvenog i vrijednosnog sustava.⁷ Rad kakav je stvorio kapitalistički poređak ipak je postao razlogom frustracije modernih ljudi. Praznici su postali oaze koje su obećavale slobodu, ali na ostacima produktivnoga rada i izgubljenoga smisla blagdana, praznici nisu mogli ispuniti čovjekovo religiozno biće, kao i potrebu da počinak

⁴ J. Jukić, *Povratak svetoga. Rasprava o pučkoj religiji*, Crkva u svijetu, Split, 1988., str. 150.

⁵ Usp. G. Gasparini, *Tempo e vita quotidiana*, Laterza, Bari, 2001., str. 130–131.

⁶ Usp. P. Redondi, *Storie del tempo*, Laterza, Bari, 2007., str. 11.

⁷ Usp. D. Lyon, *Gesù a Disneyland. La religione nell'era postmoderna*, Editori Riuniti, Roma, 2002., str. 63.

poprimi dublji i sveobuhvatniji smisao od jednostavnoga otklona od radnoga ritma.

Rad kao dominantni organizacijski princip vremenitosti izravno se suprotstavlja religioznom načelu blagdanske dokolice. Znanost, tehnika, industrija stvorile su nove slike vremena koje se neprestano nagrađuje brzinom⁸. Vrijeme je, dakle, obuhvaćeno novim smislom i logikom: ideologijom napretka. Rigorozno raspodijeljeno vrijeme pokazalo se kao djelotvorno sredstvo novoga radnoga društvenog poretka. Već u korijenu kapitalističke koncepcije vremena jest konzumističko načelo: rad podrazumijeva potrošnju. Dobiti na vremenu znači više proizvesti, a više proizvesti znači više trošiti. „Malo pomalo mjerenje vremena dovodi tako do praktičnog i teorijskog izjednačavanja pojmova reda, rada, proizvodnje i novca. Na isti način, pojmovi nerada, odmora, dokolice i potrošnje temelje se na novom određivanju kraja ciklusa. Nadalje, ako odmor predugo traje, on i teorijski i stvarno postaje najveća prijetnja radu (...).“⁹

U modernom društvenom krajoliku rad se pojavljuje kao faktor redukcije: vrijeme postaje novac, a ljudi anonimni radnici i potrošači. Prelaskom u gradove, ljudi su izgubili posvećena vremena, blagdanske dokolice, tradicionalna slavlja i zajednice. Racionalni mentalitet uvjetuje sustavno iskorjenjivanje.¹⁰ „Punina vremena“ kojom je odisao tradicionalni vjerski blagdan sada postaje prošlost.¹¹ Vrijeme proizvodne djelatnosti i potrošnje uvlači se i u praznike. Njihova uzročna povezanost dok ubrzava, ujedno i skraćuje vrijeme. Vrijeme stjecanja dobara mora biti brzo, ali još kraće vrijeme da se uživa u njihovim plodovima. Konzumizam stoga postaje nužnost, jer ona hrani svjetovnu utopiju praznika materijalističkim hedonizmom. „Potrošnja postaje srž i temelj građanskog blagdana – piše J. Jukić – Ljudi nastoje dobiti na vremenu ne ‘da bi više radili nego dulje trošili’. Konzumistička ideologija lansira slavljenje kao sredstvo potrošnje pa

⁸ Usp. R. Spiazzi, *Codice sociale della Chiesa*, Edizione Studio Domenicano, Bologna, 1990., str. 185.

⁹ J. Attali, *Kratka povijest vremena*, August Cesarec, Zagreb, 1992., str. 234–235.

¹⁰ „Prije događaja moderne svjetovnosti, obred je oblikovao vrijeme sabirući ga u jedno – piše teolog G. Angelini. ON je omogućavao integraciju sa drugima, odnos između današnjeg, jučerašnjeg i sutrašnjeg vremena. Simbolička integracija vremena omogućavala je da se razumije poruka i stvore uvjeti za odlučivanje, za *sebeodređivanje*, za realizaciju *osobnog identiteta*.“ G. Angelini, *Il tempo e il rito alla luce delle Scritture*, Cittadella, Assisi, 2006., str. 36.

¹¹ G. Angelini, *Il tempo e il rito alla luce delle Scritture*, str. 23–24.

se svetkovina, mjesto da bude uzrok radosti, sve češće pretvara u izvor dobiti.¹²

Svođenje vremena na rad i svođenje rada na novac uzrokuje, dakle, preobrazbu blagdana u praznik, što će, u konačnici, rezultirati stvaranjem slavljeničke potrošačke mitologije koja će zlorabiti čovjekovu blagdansku čežnju te samoga čovjeka svesti na potrošača.¹³ U perspektivi potrošačke ideologije, blagdani su vremena pogodna za slavlje potrošnje i dobiti. Takvi, oni zadržavaju u sebi svojevrсни „ritual“ koji po svojem svečarskom naboju stalno potiču na uzbuđenje i ekstazu. Kupovanje biva ozareno nekom iznimnošću koja je sličnija vjerskom iskustvu, iako, u osnovi, riječ je o imanentnim stvarnostima koje su zaodjenute krinkom uzvišene sakralnosti. Trgovački centri djeluju poput svetih prostora u kojima se fiktivno ukida tjeskoba svakodnevlja stvarajući neko „veliko vrijeme“ koje obećava podariti ljudima konačnu sreću.¹⁴ Praznici postaju ekonomski sektori, a trgovački centri mjesta slavlja neograničene komercijalizacije. Po svojem umjetnome sakralnom dojmu, trgovački se centri nalažu kao „katedrale konzumiranja“ u kojima se slavi vrijeme potrošnje.¹⁵ Taj konzumistički kult djeluje hipnotički: dokida vrijeme i utapa u neku vrst neograničenoga vremenovanja. Vidljiva je zamjenska uloga rituala trošenja u odnosu na mitsku strukturu i religioznu funkciju blagdana: konzumistički obredi imaju karakter katarze, identitetskog potvrđivanja, imaginacije, otklona od straha od propadanja i smrti. Nesporno je također da oni imaju i druga svojstva poput izvanrednosti, simboličkih gesta, društvenosti, sakralizacije osoba i proizvoda. No u svemu je vidljiv njihov neautentičan izraz, jer se iza svih elemenata pojavljuje komercijalna strategija

¹² J. Jukić, *Povratak svetoga*, str. 155.

¹³ Usp. G. Manzone, *Invito alla dottrina sociale*, Borla, Roma, 2004., str. 142.

¹⁴ Usp. F. Riva, *Idoli della felicità. Lavoro, festa e tempo libero*, Città aperta, Troina, 2006., str. 9–12. G. Lipovetski u svojoj studiji piše: „monumentalni stil trgovina, raskošne dekoracije, blistave kupole, šareni i svijetli izlozi, sve je uređeno ne bi li zabljesnulo, ne bi li se trgovina preobrazila u trajnu svečanost, a kupac zadivio i stvorilo se poticajno i senzualno ozračje povoljno za kupnju. Robna kuća ne prodaje samo robu, ona nastoji potaknuti potrebu za potrošnjom, pobuditi sklonost prema novome i modi strategijama zavoda koje navješćuju moderne tehnike marketinga. Reklamom izazvati jak dojam na maštu, potaknuti želju, prikazati kupnju kao užitek – tako su robne kuće postali glavni instrumenti promicanja potrošnje u umijeću življenja i simbol moderne sreće.“ G. Lipovetski, „Dioniz: hedonističko društvo, antidionizijsko društvo“, u: *Europski glasnik*, 13 (2008.), str. 18.

¹⁵ Usp. G. Ritzer, *La religione dei consumi. Cattedrali, pellegrinaggi e riti dell'iperconsumismo*, Il Mulino, Bologna, 1999.

i prizemne žudnje. Unatoč tomu, praznička vremena u trgovačkim centrima sakraliziraju inače profanizirano vrijeme uzdižući ga na pijedestal svečanosti i sjaja. Konzumistička se kultura tako nameće kao nova blagdanska kultura, ali ona ne živi niti od velikih istina niti od transcendencije, već od kratkotrajnih trenutaka ugođe, od emotivnih uzdignuća uvjetovanih ugodom kupnje, od otklona od osjećaja samoće i sivila svakodnevlja. Unatoč sve-
mu tomu, u krilu potrošačkog praznika stvoreno je novo žarište egzistencijalne krize: *blagdanska tjeskoba*.

1.2. *Tjeskobna dokolica*

„Početak i tijek modernog života moglo bi se definirati kao prazno vrijeme.“¹⁶ Tako tvrdi teolog A. Rizzi ukazujući na nihilistički obilježenu vremenitost u modernim potrošačkim društvima. Užurbani način života s mnogo sadržaja i dobara paradoksalno je stvorio egzistencijalne praznine i tjeskobe. Nedostatak sveobuhvatnoga smisla i premoć radnog vremena, stvorilo je od blagdana praznike koji se ne uzdižu u slavlje niti odgovaraju na čovjekov blagdanski egzistencijal. Blagdani su postali prekidi u vremenu i djelatnostima, intervali stavljeni na raspolaganje pojedincu. Pitanje *slobodnog vremena* tako je otkrilo krizu blagdana u svojim religijskim i tradicionalnim osnovama. Naime, blagdan u suvremenom okviru ne uspijeva biti, kao što je jednoc bio, svečano dokidanje vremena svijeta prodorom svetoga kroz obred, niti povratak na svete početke i anticipacija eshatološkoga dovršenja. Blagdani su postali praznici koji žive od faktične sadašnjosti. Drugim riječima, blagdani postaju „privatna stvar“ i prestaju biti „zajedničko dobro“. Moderna je svjetovnost pokušala dokinuti religijski blagdan, odnosno, preustrojiti ga u okvirima privatnoga, odnosno, ograničiti ga u krug osobne religijske konfesije. Upravo će potonji elementi pronaći svoje mjesto u različitim antagonističkim predrasudama o vjerskim blagdanima i njihovu društvenom utjecaju.

Poteškoća stvaralačkog bivanja u blagdanima, daleko je od ozračja vedrog optimizma i bezbrižnosti, lakoće i opuštanja, dobro je uočio V. E. Frankl.¹⁷ Koliko god blagdani bili sredstva

¹⁶ A. Rizzi, *Il segreto del tempo. Meditazioni su tempo, festa e preghiera*, Leumann, Torino, 1993., str. 96.

¹⁷ Usp. V. E. Frankl, *Liječnik i duša. Temelji logoterapije i egzistencijske analize*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.

oživljavanja umornoga bića i posrnutih emocija izgubljene sreće, toliko su oni, zapravo, prazna vremena puna tjeskobe. Ljudi se, zapravo, ne mogu odmoriti jer nošeni tjeskobom zbog gubitka smisla, postaju nesposobni slaviti. *Blagdanska (nedjeljna) neuroza* posljednji je izraz toga tjeskobnog stanja nesmirena čovjekova duha koji nije našao sveobuhvatni smisao niti umije živjeti u ozračju radosne slobode. U toj se pojavi, ne samo psihološkoga karaktera, na jedinstven način sažima otuđenje i kriza blagdana u modernom svijetu i u modernim ljudima. Riječ je o zasićenju od neprestanoga rada i trošenja koje je rezultiralo duhovnom prazninom i bijegom. U izostanku velikih uporišta i zajednica, kao i zbog rastuće individualizacije, pojedinac se sve teže suočava sa svojom slobodom u „slobodnom vremenu“. Vrijeme se pretvorilo u nervozno iščekivanje slobodnog vremena, a potom se taj prostor slobodnog vremena pretvorio u poprište nutarnje tjeskobe.

Frankl je tomu mučnom osjećaju blagdanske tjeskobe dao ime *nedjeljna neuroza*. Riječ je o mješavini gubitka smisla i depresije zbog prekida radnoga ritma koja se također pojavljuje kao reakcija na sveopće ubrzanje i sveobuhvatnu diktaturu rada. Frankl misli da se ljudski život rascijepao na radno i neradno vrijeme, ali je u potonjem čovjek naišao na dramatičan osjećaj besmisla i praznine. U sjeni izobilja i potrošačkog kulta nalaze se tihi egzistencijalni nemiri: „Tko ne poznaje izraz neutješnosti što se jedva daje sakriti na licima ljudi koji u nedjelju moraju ostaviti svoj posao, a istodobno se sami osjećaju ostavljeni na cjedilu, time što su, na primjer, propustili ljubavni sastanak ili nisu više mogli dobiti ulaznicu za kinopredstavu (...) ugođaj vikenda im je tada trenutno nepristupačan – onaj ugođaj koji treba nadglasati unutarnju pustoš. A taj je ugođaj potreban čovjeku koji je samo radni čovjek, ništa drugo doli radni čovjek. Jer u nedjelju, kad se zaustavi tempo radnog tjedna, razotkriva se siromaštvo smisla velegradske svagdašnjice. I uza sav tempo stječe se dojam kao da čovjek koji ne zna za cilj u životu trči najvećom mogućom brzinom svojim životnim putom zato da ne bi opazio tu besciljnost. Ujedno time pokušava pobjeći od sebe samoga – uzalud, i to zato što u nedjelju, dakle kad se radni pogon zaustavi na 24 sata, pred njim opet iskrsava sva besciljnost, besadržajnost i besmislenost njegove egzistencije.“¹⁸

Konačan ishod ispražnjivanja blagdana od smisla pojava je nedjeljnog neurotičara koji bježi od vlastite praznine i nju ispu-

¹⁸ V. E. Frankl, *Liječnik i duša*, str. 169–170.

njava nizom uгода i aktivnosti, sve kako bi zaboravio svoju egzistencijalnu prazninu. Razumljivo je stoga da kasnomoderna društva nude pregršt kompenzacijskih aktivnosti kojima pokušavaju ušutkati *vapaje za smislom* koji nedjeljom i blagdanima tako bolno odjekuju.¹⁹ Nedjeljna neuroza kao izraz nespokoja posljednji je u nizu faktora koji blagdansko vrijeme čini „praznim“, a odmor tjeskobnim. Jesmo li, stoga, već ušli u civilizaciju u kojoj nema blagdana – pita se J. Jukić: „Mjesto da oživljava i izaruje radost, blagdanska slavlja donose tugu, otuđenje, razaranja uma, smrt svakog smisla. No to uopće više nije svetkovina nego njezin svršetak. Tako ulazimo u prvu civilizaciju koja nema blagdana – ni religijskih ni svjetovnih.“²⁰ Koliko god teško zvučala ta prosudba, ipak je istina da užurbana i moderna vremenitost uzrokuje duboku podijeljenost i nespokoj, rastresenost života, otuđenje i ravnodušnost. Umjesto spokoja i odmora, dosada je ona koja se pojavljuje kao pozadinski tonalitet prazničkog blagdana. Vrijeme dakle u svijesti ljudi izgubilo svoje osnove u sveto-me, a time i sveobuhvatni obzor smisla te se pretvorilo u faktično trajanje obilježeno otuđenošću i tjeskobom.

2. PREMA OBNOVI BLAGDANSKOGA ŽIVOTA

U prilikama suvremenoga života, obilježenoga sekularizacijom i potrošačkom ideologijom, Crkva je stvorila preduvjete za snažniji otpor²¹ svjetovnoj modernosti obnovom svojih vlastitih obrednih formi i tradicija.²² Tomu je veliku potporu dao *Drugi vatikanski sabor*, obnavljajući oblike i sadržaje vjerskog života. Crkveno je učiteljstvo pokazalo trajnu brigu za promicanje blagdanske religioznosti i ponovno vrjednovanje njezinih duhovnih vrela promičući brojne inicijative obnove. Tomu su veliku potpo-

¹⁹ Usp. V. E. Frankl, *Nečujan vapaj za smislom*, Naprijed, Zagreb, 1987.

²⁰ J. Jukić, *Povratak svetoga*, str. 158.

²¹ Usp. M. Toso, *Umanesimo sociale. Viaggio nella dottrina socialendella Chiesa*, Las, Roma, 2002., str. 326.

²² Kao bjelodan primjer sekularizacije blagdana najčešće se navodi Božić. U njemu je razvidno rastakanje blagdanske kulture na niz materijalnih, ekonomskih ili ideoloških elemenata. Naime, Božić jasno govori o uvjetima modernoga kulturnog života. Već je francuski antropolog F.-A. Isambert u svojoj studiji o svetkovanju Božića i Nove godine detektirao da nova *poganizacija* stavlja u igru mnoge elemente društvenog života. U komercijalnoj i medijskoj kulturi blagdani se sve više podvrgavaju funkciji ideologije potrošnje i spektakla. Usp. F.-A. Isambert, *La fin de l'année Étude sur les Fêtes de Noël et du Nouvel An à Paris*, Centre d'Études sociologiques, Paris, 1976.

ru također dali mnogi teolozi, koji su nakon Drugoga vatikanskoga sabora stvorili mnoštvo studija o pitanju religioznosti danas, među kojima i one o liturgiji i blagdanskoj kulturi, otvarajući se humanističkim i društvenim gledištima. Sekularizacija, koliko god se činila kobnom za život Crkve, potaknula je pozitivne procese otkrića autentičnih vrijednosti i povratka izvorima. U tom kontekstu, vidljiva su dva komplementarna procesa: otkriće autentičnog *smisla* kršćanskih blagdana na temelju crkvene (euharistijske) prakse i otkriće vrijednosti blagdanskog odmora.

2.1. Drugi vatikanski sabor

Ponovno oživjeti svijet blagdanskoga svetkovanja jedan je od ciljeva koje je Drugi vatikanski sabor zacrtao suočen s golemom sekularnom krizom. Već mnogo prije, mislioci okupljeni u *liturgijski pokret*, zauzimali su se za korjenitu i sveobuhvatnu obnovu liturgijskoga života Crkve, uključujući i blagdanska vremena. Na toj je podlozi *Sabor* u Konstituciji *Sacrosanctum concilium* stvorio pretpostavke i temelje općoj liturgijskoj obnovi. Ta je obnova u srži teološka i pastoralna, ali podjednako kulturna i antropološka, jer obnavlja sponu s čovjekom i njegovom dubokom potrebom za slavljem. Svjesni gubitka značenja liturgije i liturgijskih vremena u suvremenom svijetu, saborski su oci pokušali odgovoriti na ponovno otkriće smisla kršćanskih blagdana kao i na njihov evangelizacijski potencijal obnovom nedjelje, liturgijskih vremena i liturgijskog kalendara.

Da bismo pravilno razumjeli teološku osnovu saborske obnove blagdana i blagdanskog počinka, valja se vratiti na sržnu izjavu sadržanu u br. 7 prema kojoj se bogoslužje smatra vršenjem „Kristove svećeničke službe; u njemu se pomoću osjetljivih znakova (...) udjelotvoruje posvećenje čovjeka, a otajstveno Tijelo Isusa Krista (...) vrši cjelokupno javno bogoštovlje“. Iz toga proizlazi da se bogoslužje shvaća u povijesno-spasenjskoj perspektivi, dakle u kontekstu vremena i povijesti. U liturgiji se obredno uprisutnjuju Kristove spasenjske geste i riječi. Kristovo vrijeme biva darovana u ovome sada po slavlju vjere. Stoga se u redu blagdana po daru Duha živi i susreće događaj kojim je Bog u Kristu spasio svijet.

Crkva se u liturgiji nalazi u napetosti između utemeljiteljskog događaja i eshatološke punine. Liturgijsko *sada* vrijeme je blagdana u kojem se premošćuje distanca i zbiva susret sa svetim početcima i sa svetim krajem povijesti. Polazeći upravo

od ovih teoloških postavka, *Sacrosanctum Concilium* u V. glavi izlaže obnovu shvaćanja liturgijske godine kao ciklusa po kojem se posadašnjuje Kristovo vazmeno otajstvo. U nedjelji pak Sabor prepoznaje stožerni kršćanski blagdan: „Svakog tjedna u dan što ga je nazvala Gospodnjim, ona (Crkva op. a.) slavi spomen Gospodnjeg uskrsnuća, koje uz to, zajedno s njegovom blaženom mukom, svetkuje i jednom u godini najvećim blagdanom Uskrsa“ (SC, br. 102).

Nedjelja²³, koja je temelj i jezgra čitave liturgijske godine, ponovno dobiva svoj prioritet koji proizlazi iz njezine stožerne funkciji u strukturi kršćanskoga liturgijskog vremena. „Stoga je nedjelja prvotan blagdan koji se ima predlagati i uporno preporučivati vjerničkoj pobožnosti, da bude i dan radosti i počinka od posla. Neka joj se druga slavlja, osim doista najznačajnijih ne pretpostavljaju, jer je ona temelj i jezgra čitave liturgijske godine“ (SC, br. 106). Nedjelji se pridaje dostojanstvo prvotnoga blagdana (*primordialis dies festus*) što proizlazi iz njezine kristološke naravi. Osim toga, Sabor predlaže nedjelju kao radosno vrijeme počinka koji bitno proizlazi iz slavlja i s njime čini jedinstvo.²⁴ Povratkom na nedjelju kao temeljnu jedinicu kršćanskog vremena, Sabor je potaknuo sveobuhvatnu obnovu kulturne blagdana kojemu svakako pripada i odmor.

2.2. *Doprinos crkvenog učiteljstva*

Nakon Sabora, pape su u stalno posvećivale dužno pozornost obnovi kršćanskih blagdana. Osim liturgijskih knjiga, obnovljenih prema smjernicama Sabora, i *Zakonik kanonskoga prava* iz 1982. godine pružio je čvrst oslonac zaštiti blagdanske naravi nedjelje i blagdana. „Nedjeljom i drugim zapovijedanim blagdanima vjernici su obvezni sudjelovati u misi; osim toga, neka se uzdrže od onih radove i poslova koji priječe iskazivanje štovanja Bogu, radost vlastitu danu Gospodnjemu ili potreban odmor duše i tijela.“ (kan. 1247). *Zakonik* najprije kuša osigurati sudjelovanje vjernika na euharistiji. Zato propisuje da toj zapovijedi

²³ Više o nedjelji kao danu Gospodnjem vidjeti: L. D. Torre, *Giorno del Signore* u: *Nuovo dizionario di teologia morale*, (ur.) Feancesco C-G. Piana-S. Privitera, San Paolo, Milano, 1990., str. 484–498.

²⁴ Ova načela veoma su se brzo preslikala na prve obnovljene liturgijske knjige. Tako papa Pavao VI. 1969. godine odobrava *Opća načela o liturgijskoj godini* i novi *Opći rimski kalendar* koji poštuje nedjelju kao početni i strukturni kršćanski blagdan.

udovoljava tko „ili na sam blagdan ili uvečer prethodnog dana prisustvuje misi gdje god se ona slavi po katoličkom obredu“ (kan. 1248. § 1.). Predviđeno je također sudjelovanje na Službi riječi ako nema svećenika. U svakom pogledu, blagdanska zapovijed počiva na sudjelovanju u euharistiji.

Katekizam Katoličke Crkve iz 1994. godine u drugome dijelu pod naslovom – *Slavlje kršćanskog otajstva* – u podnaslovu posvećenom vremenu na tragu *Sacrosanctum concilium* br. 106 govori o *danu Gospodnjem*. I *Katekizam* shvaća nedjelju kao euharistijsko vrijeme. U istom broju kaže se da se „vjernici sastaju da slušaju Božju riječ i da sudjelujući u euharistiji vrše spomen-čin muke, uskrsnuća i proslave Gospodina Isusa te zahvale Bogu koji ih je uskrsnućem Isusa Krista od mrtvih rodio za živu nadu“.

Katekizam se još jednom vraća na pitanje blagdanske kršćanske kulture u trećem dijelu – *Život u Kristu* – u kojem je riječ o moralnom životu i zapovijedima. Tumačeći starozavjetnu zapovijed – *Spomeni se da svetkuješ dan subotnji* – *Katekizam* tumači praslike nedjelje (br. 2168 – 2173) i njihov karakter (stvaranje, zapovijed o slavlju i počinku, sjećanje na izbavljenje). *Katekizam* podsjeća na Isusovo „kršenje subotnjeg zakona“ da bi ga ispunio u smislu zauzimanja za čovjeka. *Subota* se, naime, ispunjava u Kristu (usp. Mk 2, 28).

Moralno-etički profil blagdanskog svetkovanja *Katekizam* razrađuje u sklopu govora o „čudorednom propisu koji je po naravi upisan u čovjekovo srce“. Drugim riječima, *milost počinka*, odnosno, *blagdanski egzistencijal* povezan je s obrednim štovanjem Boga (euharistija), obvezi sudjelovanja na bogoslužju i počinkom. U tom smislu, u br. 2180. i 2181 *Katekizam* ponavlja propis: „nedjeljom i drugim zapovjedanim blagdanima vjernici su obvezni sudjelovati u misi“. Svjesno izbjegavanje blagdanske obveze smatra se stoga *teškim grijehom*. Izostanak s bogoslužja, naime, udaljavanje je od vjerničkog identiteta pa stoga ova zapovijed želi sačuvati blagdansku dimenziju kao konstitutivnu u smislu sakramentalnog i crkvenog jedinstva.

U br. 2184 – 2185 *Katekizam*, naposljetku, progovara o blagdanskome stanju, o stanju „milosti i počinka“ koji svoje utemeljenje pronalazi u *djelu stvaranja* (usp. *Post* 2, 2). Blagdani su *sveta vremena* koji u sebi nose: suzdržavanje od poslova koji priječe iskazivanju štovanja Boga, radost, potrebni odmor duše i tijela, obiteljske potrebe, solidarnost s onima koji se „zbog siromaštva i bijede ne mogu odmoriti“, dobra dijela prema bolesnima, nemoćnima i starima, darivanje vremena obitelji i rodbini, raz-

mišljanje, šutnja, učenje i razmatranje, rast kršćanskog života, zajedničko zalaganje, izbjegavanje nasilja, zauzimanje za vjerske slobode i odmor pred građanskim vlastima, življenje nedjelje kao „dana oslobođenja“. Sve je to niz moralnih, društvenih i duhovnih vrednota koje *Katekizam* ističe kao sastavni dio kršćanske blagdanske kulture.

Upravo na tom tragu apostolsko pismo pape Ivana Pavla II. posvećeno nedjelji – *Dan Gospodnji (Dies Domini)* iz 1998. godine razvija pet dimenzija blagdanskoga kršćanskog slavlja: stvaranje kao praslika kršćanskoga slavlja, kristološka narav kršćanskoga slavlja i crkvenost kršćanskoga slavlja.²⁵ Četvrto poglavlje ukazuje na humanističke vrednote nedjelje: radost, odmor i solidarnost. Riječ je o socijalnim izazovima pravednosti i mira na koje su kršćani pozvani. Konačno, u petom poglavlju (*Dies Dierum*) nedjeljnom se kršćanskom slavlju priznaje uloga „objave smisla vremena“. *Dies Domini* zacijelo je jedan od najdragocjenijih poticaja učiteljstva obnovi kršćanske blagdanske kulture, jer na jedinstven način sažima i zaokružuje biblijski, kristološki, crkveni i humanistički vid blagdanskoga slavlja.

Obnovljeno vrednovanje vremena i blagdanskih slavlja na osobit je način došlo do izražaja u pripravi i slavlju *Velikoga jubileja*, u apostolskim pismima *Tertio millennio adveniente* i *Novo millennio ineunte*. Motivi se ponavljaju i u enciklici o euharistiji iz 2003. godine *Ecclesia de Eucharistia* (br. 41) kao i u apostolskom pismu *Mane nobiscum Domine* iz 2004. godine (br. 23). No i u novijim interventima, osobito Benedikta XVI., bilježi se ponovno potreba za pružanjem odgovora na rastuću sekularizaciju blagdana koja se na osobit način odražava u etičkom profilu blagdanskoga počinka. Tako, u postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Sacramentum caritatis* (br. 74) iz 2007. godine, Papa govori o odnosu između smisla blagdanskog počinka i rada: „Živo želimo da nedjelju kao takvu prepozna i civilno društvo kako bi bilo moguće biti slobodan od radnih obveza, a da se za to ne bude kažnjen. Kršćani su, naime, ne bez odjeka s obzirom na značenje subote u Židova u Danu Gospodnjem vidjeli i dan počinka od svakodnevnih napora. Takvo shvaćanje nedjelje ima posve precizan smisao jer *relativizira rad*, čija je svrha podređena čovjeku: rad je poradi čovjeka, a ne obratno. Lako je naslutiti kako to relativiz-

²⁵ Usp. Ivan Pavao II, *Dies Domini – Dan Gospodnji. Apostolsko pismo biskupima, svećenicima, redovničkim zajednicama i vjernicima Katoličke Crkve o posvećenju dana Gospodnjega*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.

ziranje štiti ljude jer ih emancipira od određenog oblika ropstva. (...) Upravo u dan posvećen Bogu čovjek razumije smisao svoje egzistencije, a i svoje radne obveze.“

Kao što je vidljivo u podlozi svih navedenih intervenata jasno se osjeća polemika s neoliberalnim tendencijama, kao i potreba da se kultu rada i potrošnje pozitivno suprotstavi kršćanska blagdanska kultura sa svojim religijskim, društvenim i humanističkim vrijednostima. Na prijelazu u treće tisućljeće, obnova smisla vremena čini se ključnom. Nedjeljno bogoslužje i odmor, religijske i društvene vrijednosti blagdana iznova dolaze u fokus pozornosti, osobito zbog složenih socijalnih problema koje uzrokuje rad nedjeljama i blagdanima i rastući konzumizam. U vjerskom pogledu, blagdan osigurava uporište, žarište i impuls crkvenom životu. Blagdan se shvaća kao predmet, ali i kao subjekt društvene, etičke obnove kršćanskih zajednica. Time nisu iscrpljeni svi odgovori na izazove u društvenoj zbilji, ali su stvorene pretpostavke za nova buđenja. Crkveno učiteljstvo zasigurno je pokazalo veliku brigu za obnovu blagdana i ponovno vrjednovanje etičke i duhovne veličine počev od obnovljenog vrjednovanja nedjelje. Upravo u obnovi nedjelje vidi se ustrajni pokušaj obnove kršćanskog značenja vremena i velikih vrednota koje ono sa sobom nosi.

3. PREMA KRŠĆANSKOJ KULTURI BLAGDANSKOG ODMORA

Kršćanski blagdani eminentno su sveta vremena u kojem se obnavlja i ponazočuje Kristovo vazmeno otajstvo. *Svetost* blagdana valja shvatiti u širokom spektru značenja. Kršćanska koncepcija svetoga ujedno je povijesna, personalna i kristocentrična, a samo blagdansko slavlje definira se kao *sveto spominjanje*, odnosno, svetkovanje Kristova otajstva, kao spomen-čin Kristova djela otkupljenja. *Sveto* se, u prvom redu, odnosi na „izdvojeno“ (*sacrum*), u razlici koja se uspostavlja između svagdana (obilježena radom) i blagdana (obilježena obrednim sudjelovanjem i počinkom). *Svetost* nosi zahtjev za sakralnim izdvajanjem i povlačenjem u specifično vrijeme obilježeno obredima i stanjima vlastitima blagdanskim slavlju. Blagdan, dakle, podrazumijeva *prijelaz* u razliku koja se odražava na sve vidove življenja i osjećaja. *Sveto* ne dopušta *svjetovno*. Ono je neprovedivo, zapovijed počinka, odnosno zabrana rada dokaz je tomu da profane aktivnosti koje pripadaju svagdanu nemaju mjesta u blagdanu. Zapovijed počinka, dakle „štiti“ blagdan u njegovoj svetosti osi-

guravajući, s jedne strane, potrebno vrijeme za štovanje Boga, a s druge strane, blagdan je za čovjeka. Blagdan je vremenski interval gdje se čovjek ostvaruje u zajedništvu s Bogom i u krilu zajednice vjere.

3.1. *Vidovi blagdanskog počinka*

Blagdan kao religijski i kulturni fenomen tijesno je vezan s koncepcijom cikličnog *svetoga vremena* koje nastaje eminentno u okrilju obreda (euharistije) kojim se vrijeme *posvećuje*. Međutim, koncepcija *svetoga vremena* blagdana nastaje i na moralnim zapovijedima (*dužnost slavljenja*) i zabranama (*suzdržavanje od poslova*).

Crkvene odredbe shvaćaju *blagdansku obvezu* u redu vjerničkog identiteta. Njome se štiti vjernički odnos s Kristom i Crkvom. Papa Ivan Pavao II. u *Dies Domini* nedjeljnu zapovijed motivira predajom prema kojoj je euharistija *duša nedjelje*. Stoga je nužno sudjelovati na liturgijskome euharistijskom slavlju. Papa govori o *svjedočanstvu njezina slavlja* kao pozivu, o broju slavlja kao i o brizi za „distancirane vjernike“ i one koji tek povremeno sudjeluju (usp. *Dies Domini*, br. 46 – 49).

Posebna pozornost na kršćanske vrednote blagdana u perspektivi počinka i slavlja dao je *Kompendij socijalnog nauka Crkve* koje je izdalo Papinsko vijeće *Iustitia et pax* koji u blagdanskome počinku prepoznaje *pravo* (br. 284), ističući dužnost vjernika da „tijekom nedjelje i u drugim danima zapovijedanoga blagdana moraju se uzdržavati od onih djela i poslova koji priječe iskazivanje štovanja Boga, radost vlastitu danu Gospodnjem ili potrebit odmor duše i tijela“. Obiteljske potrebe ili zahtjevi društvene korisnosti mogu opravdano osloboditi od nedjeljnog počinka, ali ne smiju stvarati navike koje su štetne za vjeru, obiteljski život i zdravlje.

O blagdanu se govori u afirmativnim kategorijama:

„Nedjelja je dan što ga treba posvetiti djelatnom ljubavlju, posvećujući se obitelji i rodbini, kao i bolesnima, nemoćnima, starcima; ne smiju se zaboraviti ni ona ‘braća koja imaju iste potrebe i ista prava, ali se zbog siromaštva i bijede ne mogu odmoriti’; osim toga, to je prikladno vrijeme za razmišljanje, šutnju, učenje, koji potiču rast unutarnjega i kršćanskoga života. Vjernici će se morati odlikovati, također u taj dan, po svojoj umjerenosti, izbjegavajući sve izgrede i nasilja koji se često događaju

prigodom masovnih zabava. Dan Gospodnji uvijek se mora živjeti kao dan oslobođenja (...)“ (br. 285).

Crkva poziva javne vlasti da ne uskraćuju „zbog ekonomske produktivnosti, vrijeme određeno za odmor i bogoštovlje“, a vjernike da „svoje predaje brane kao dragocjen prilog duhovnom životu ljudskoga društva“ (br. 286). Zastupajući pozitivne vrednote, Crkva, dakle, zauzimajući se za vlastitu predaju poziva na promicanje kršćanske blagdanske kulture. „Unatoč strogim gospodarstvenim zahtjevima, javne će vlasti bdjeti da građanima osiguraju vrijeme namijenjeno odmoru i bogoslužju. Slična je dužnost poslodavca u odnosu na zaposlene“ (KKC, br. 2187). Zakonska zaštita blagdana, osobito nedjelje, kao neradnih dana jamči društvenu ravnotežu i mir. U tom smislu *Katekizam* potiče kršćane da se sami trude da nedjelje i blagdani budu zakonski priznati kao neradni dani, da pružaju svjedočanstvo blagdanskoga života i da vrednote svetoga vremena brane čak i u prilikama kad zakonodavstvo pojedine zemlje obvezuje na rad nedjeljom i blagdanima.

Sve navedene koncepcije integriraju se u kršćansku kulturu blagdana oslonjenu na euharistijsko svetkovanje i zajedništvo. Stoga *biti kršćaninom* znači sabirati se u blagdansko zajedništvo oslobađajući vrijeme za one vrijednosti koje nadvisuju neposredni probitak. U osnovi, kršćanski blagdani kao izrazi integracije i autentičnosti vjerničkog identiteta, vremena su pronalaska najdubljih vrijednosti i istina. Drugim riječima, blagdansko slavlje ozbiljuje specifičan pogled na svijet koji je satkan od vrijednosti, osjećaja, svijesti o pripadnosti. Blagdani su vjerom preoblikovani pogled na svijet: pogled na svijet iz svetoga.

Blagdanski počinak eminentno je najizravnija posljedica toga blagdanskog stanja. U njemu se reflektiraju ideje i običaji, predaje. Ta „nedjelatnost“, sadržana u izvornome etimološkom značenju riječi *ne-djelja* (*ne-djelati*) ukazuje na vremenski interval uspostavljen na temelju obustave rada radi počinka. Upravo ta blagdanska nedjelatnost, piše talijanski filozof G. Agamben, „poklapa se s blagdanskim osjećajem utoliko što se temelji upravo na neutraliziranju i umirivanju ljudskih kretnja, akcija i djela, i samo ih na taj način čini blagdanskima“.²⁶ Zbog toga se blag-

²⁶ G. Agamben, *Goloća*, Meandarmedia, Zagreb, 2010., 149. Agamben vidi u *blagdanskom stanju* jezgru svetkovanja: „Općenito govoreći, cijelo je područje dopuštenih aktivnosti i ponašanja, od najobičnijih svakodnevnih radnji do pjesama slavljenja i hvale, prožeto onim neodređenim emotivnim nabojem koje naziva-

dan, kao simbolički interval izdvojen iz svakodnevlja, zbiva kao liminalno, „ekscentrično“ stanje, odnosno, iz-bivanje koje ima preobrazujući značaj. U antropološkom pogledu, počinak djeluje preobrazujuće: djeluje poput pozadinskog svjetla koje obasjava cijelo vrijeme pružajući osjećaj drugosti.

3.2. „Odmor duše i tijela“

„U nedjelje i ostale zapovjedne blagdane neka se vjernici uzdrže od onih djela i poslova koji priječe iskazivanje štovanja Boga, radost vlastitu danu Gospodnjem ili potrebit odmor duše i tijela“ (KKC, 2185.) Sintagma *odmor duše i tijela* stalno se provlači kroz crkveni nauk o blagdanima. Njime se počinak, izdiže iz sasvim društvenih, političkih ili ekonomskih okolnosti te integrira u „iskazivanje štovanja Boga“, u „radost dana Gospodnjega“ (SC, 106.). Kršćani, dakle, osim potrebe za fizičkim odmorom i otklonom od radnoga ritma, žive vrednote blagdanskog svetkovanja u redu integriteta, smisla, cjelovitosti. *Katekizam* podsjeća da je održavanje sedmoga dana oponašanje Božjeg djelovanja: to je vrijeme kad treba „odahnuti“ i živjeti dar slobode: „Ako je Bog sedmog dana ‘prestao raditi i odahnuo’ (Izl 31, 17), treba također i čovjek ‘počinuti’ i pustiti da i drugi, nadasve siromasi, ‘odahnu’ (Izl 31, 17). Subota obustavlja svakidašnji posao i omogućuje odmor. To je dan prosvjeda protiv robovanja radu i obožavanja novca“ (KKC, br. 2172).²⁷

Blagdan je, dakle, određen vrednotom slobode ukorijenjenom u susretu s događajem stvaranja i otkupljenja. Obustava svagdanjega posla preduvjet je da se blagdan dogodi kao dan *milosti i počinaka*, odnosno da on bude *odmor duše i tijela*. No on u sebi nosi evangelizacijski naboj: svjedoči o drukčijem smislu vremena koji svoj temelj ne pronalazi samo u radu i novcu. U tom smislu kršćanski blagdani stvaraju protutežu rastućoj sekularnoj viziji svijeta i vremena koje reducirano na rad i na potrošnju

mo ‘blagdanski osjećaj’. U judejsko-kršćanskoj tradiciji taj je osobit način suživota i zajedničkog djelovanja izrečen u zapovijedi (...) o ‘svetkovanju blagdana’. Nedjelatnost, koja određuje blagdan, nije tek inercija ili suzdržavanje, nego je svetkovanje, odnosno, osobit način življenja i djelovanja.“ Agamben, *Goloća*, str. 143–144.

²⁷ Ipak, postoje situacija u kojima su vjernici oslobođeni od blagdanske obveze: „Obiteljske potrebe ili velika društvena dobrobit zakonite su isprike od propisa nedjeljnog počinaka. Ipak vjernici neka bdiju da takva zakonita opravdanja ne bi stvorila navike štetne za vjeru, obiteljski život i zdravlje. Ljubav prema istini traži sveto slobodno vrijeme, nužda pak ljubavi prihvaća opravdan rad“ (KKC, 2185.).

ne može prionuti istinskom odmoru čuvajući njegove moralne i društvene vrijednosti.

Izvorište je blagdana u euharistijskom svetkovanju. No blagdansko stanje i blagdanske vrijednosti ne opisuju se samo ritualnim životom. One u njemu pronalaze temelj, poticaj, nadahnuće za specifičnu aktualizaciju vrijednosnoga, simboličkog sustava kojim se kršćanski blagdani zbivaju u svojoj veličini: to je simbolički svijet blagovanja, drugovanja, igre i odmora, koji odgovara na duhovne, fizičke, socijalne i psihološke potrebe. U *Dies Domini* u br. 66. Papa piše: „Brige i svakodnevne zadaće mogu nedjeljnim odmorom ponovno pronaći svoju pravu dimenziju: materijalne stvari za koje se brinemo prepuštaju mjesto duhovnim vrijednostima; osobe s kojima živimo u opuštenom susretu i razgovoru ponovno dobivaju svoje pravo lice. I same prirodne ljepote – često narušene logikom gospodarenja koja se okreće protiv čovjeka – mogu se ponovno otkriti i istinski poštivati. Dan čovjekova mira s Bogom, sa samim sobom i sa svojim bližnjima, nedjelja tako također postaje vrijeme kada je čovjek pozvan upraviti obnovljeni pogled na prirodne ljepote, prepuštajući se tom očaravajućem i otajstvenom skladu (...).“

Obnovljeni pogled na svijet i na čovjeka *kakvi bi trebali biti*, pogled je u eshatološko stanje, „pogled odozgo“ iz vremena zastavljena u vječnosti. Taj pogled uronjen u ljepotu i dobrotu stvorenoga, u onoga koji „sve čini novo“ (Otk 21, 5) čini i same kršćane drukčijima, a njihov svijet boljim. To je također pogled u život, konkretni doprinos razvoju i dostojanstvu „obiteljskog, društvenog i vjerskog života“ (KKC, br. 2184). Stoga Crkva poziva na društveni angažman: vršenje djela milosrđa, ljubavi i apostolata. Vlastitost kršćanskog odmora nije samo u otklonu od rada, nego u posebnom obliku djelovanja i motrenja svijeta i čovjeka koji svoj prvi trenutak pronalazi u euharistiji, a svoj produžetak u proegzistentnom načinu življenja. „U tom smislu nedjeljni i blagdanski odmor poprima ‘proročku’ dimenziju, potvrđujući ne samo apsolutno Božje prvenstvo, već i prvenstvo i dostojanstvo osobe u odnosu prema zahtjevima društvenoga i gospodarskoga života, te nagovješćujući na određeni način ‘novo nebo’ i ‘novu zemlju’ gdje će oslobođenje od ropstva potreba biti konačno i potpuno. Ukratko rečeno, dan Gospodnji postaje tako na istinski način također *dan čovjeka*“ (*Dies Domini*, br. 66).

Blagdan kao *dan čovjeka* razvija smisao za solidarnost i brigu, posebno za one najugroženije. *Katekizam* u br. 2186 govori:

„Dužnost je kršćana koji raspolažu slobodnim vremenom, da se sjete braće koja imaju iste potrebe i ista prava, ali se zbog siromaštva i bijede ne mogu odmoriti. Kršćansko je bogoljublje odavna nedjelju posvetilo dobrim djelima i smjernim uslugama koje trebaju bolesni, nemoćni, stari.“

Kršćanska vizija vremena i blagdana u njemu nije, dakle, samo stvar konvencija i predaja ili pak tabuizirane nedjeljatnosti već *angažirane slobode* koja ima preobrazujući potencijal u odnosu prema čovjekovu identitetu i zajednici u kojoj se nalazi. Kršćani su stvaraju blagdansko ozračje sudjelujući na njegovim vrednotama, uzimajući udjela na njegovom *duhu*, odnosno, blagdan modulira čovjekov svijet u cjelini. Riječ je, zapravo, o dvama procesima koji se isprepleću: blagdani su *sveta vremena* koja posvećuju, ali su i vjernici oni koji *posvećuju vrijeme* odnosu prema Kristu, Crkvi, braći u potrebi. Nasuprot dezintegrirajućim činiteljima suvremenoga društvenog života, kršćani žive vrednote blagdana kao fundamentalnu opciju, kao iskustvo ispunjena smisla vremena koje se ne da svesti na rad i novac, već živi od svetoga, od zajedništva, od zauzimanja i bratske ljubavi. Oslobođen od diktature rada i zarade, čovjek se može otvoriti djelovanju koje pruža sveobuhvatni smisao njegovu življenju²⁸. Simbolički svijet blagdanskog počinka sastavni je i neotuđivi dio religioznog i moralnog *habitusa* kršćana.

ZAKLJUČAK

Kršćanski blagdanski počinak bitno se razlikuje od fenomena dokolice po svojem nutarnjem, duhovnome, socijalnom i kulturnom angažmanu. Razlikuje se i po tome što kršćani u blagdanskome vremenu prepoznaju sliku božanskoga stanja očitovana u Božjem počinku sedmoga dana stvaranja kao i u slikama eshatološkog mira. Kroz blagdane prosijava Božja stvaralačka i spasiteljska gesta koja se produžuje u gestama, osjećajima i stavovima Kristovih vjernika. Drugim riječima, kršćani žive blagdana na stvaralački način osvješćujući svoju odgovornost na svijet. Oni se ne povlače u neka „nad-vremena“ oslobađajući se brige i osjetljivosti za druge. Blagdani angažiraju kršćane da u duhu

²⁸ Usp. E. Zuccheti, *Disoccupazione e occupazione*, u: *Dizionario di dottrina sociale della Chiesa. Scienze sociali e Magistero*, (ur.) Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, Vita e Pensiero, Milano, 2004., str. 269.

blagdanskoga stanja još snažnije prionu vrednotama solidarnosti, zauzimanja za opće dobro, za *pro-egzistenciju*.

U sklopu teoloških promišljanja o blagdanima i blagdanskome egzistencijalu valjalo bi, u duhu interdisciplinarnosti, dublje zaći u pitanja društvene i moralne blagdanske interakcije te istražiti kako se iskustvo počinka susreće s crkvenom praksom. To zahtijeva širi spektar istraživanja koji uključuje sociologiju, etnologiju i kulturne studije koja nam mogu dodatno osvijetliti na koji način i u kojoj se mjeri simbolički procesuiraju poruke blagdana te kako se ugrađuju u svjetonazor i vrijednosni sustav. *Blagdani govore o nama* jer su blagdani dio nas samih, naših etičkih, religioznih, svjetonazorskih stavova; oni su dio obiteljskog i društvenog života; blagdani zadiru duboko u svijet čovjekove fizičke i duhovne naravi; naposljetku, blagdani nastavljaju odjekivati u svagdanima kao nadahnuće i pozitivna afirmacija života. Blagdani su simbolički zasloni na kojima se reflektiraju duboka iskustva pripadanja i vjerovanja. Blagdani koji žive u nama i mi u njima zasigurno predstavljaju *osporavani znak* koji oponira globalnim trendovima konzumizma, ideologije rada i ideologije užitka. Upravo zato u vremenu rastuće svjetovnosti blagdane treba obnoviti da bi oni mogli obnavljati nas.

ETHICS OF VACATION AND CULTURE OF THE FEAST DAY

Summary

The article deals with contemporary ethical and culturological issue of Christian feast day holiday. The theme is developing on the basis of a critical insight into some aspects of Christian holidays under the influence of secular modernity: converting the feast days to holidays and discharging the feast day existential due to holiday neurosis. The second part of the article presents the Church teaching about the feast day and feast day holiday in a specifically Christian confessional and identity form of feast day celebration and, on the basis of it, explicates the ethical profile of Christian holiday as a counterweight to the growing secularization of feast days.

Key words: feast day; holiday; rest; feast day existential; Sunday;